

Nr 551.

Av herr **Skoglund i Doverstorp m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 196, med förslag till lantarbetstidslag.

Arbetsrådet fick i höstas Kungl. Maj:ts uppdrag att utreda om och i vad mån ändringar vore erforderliga i lantarbetstidslagen. I sitt yttrande framhöll rådet att det sedan 1942 års lagrevision ej inträffat någon förändring i fråga om tillgången på arbetskraft och nödvändigheten att hålla produktionen på högsta möjliga nivå. Under hänvisning härtill och med stöd av sin egen erfarenhet fann arbetsrådet det icke tillrådligt att för närvarande företaga genomgripande förändringar i lagen utan föreslog att lagen med i huvudsak oförändrade bestämmelser skulle prolongeras för ytterligare tre år.

Genom det förslag, som framlagts i proposition nr 196 till årets riksdag, har Kungl. Maj:t underkänt den utredande myndighetens synpunkter, dock utan att ha framlagt några övertygande skäl för sitt underkännande. I stället har Kungl. Maj:t i sin proposition upptagit flertalet av de önskemål om lagändring, som under utredningens gång framförts av arbetareorganisationerna. Åtskilliga av de föreslagna ändringarna komma om de genomförs, att medföra allvarliga olägenheter för jordbruket.

I. Tillämpningsområdet.

Gällande lantarbetstidslag äger tillämpning å jordbruk, vid vilka för arbetsgivares räkning i regel användas minst tre lejda arbetare. Nu föreslås en utvidgning till jordbruk, vid vilka för arbetsgivares räkning i regel användas minst två lejda arbetare. Det är ej möjligt att exakt angiva huru många jordbruksföretag, som efter en lagändring av antydd räckvidd ytterligare skulle beröras av lagstiftningen. Beräkningen måste bli approximativ. Lantarbetstidsutredningen beräknade på sin tid att i jordbruksföretag om 25 hektar och däröver minst 2 lejda arbetare sysselsattes, vilket enligt statistisk årsbok för 1944 skulle innebära att omkring 25 000 jordbruksföretag — därest Kungl. Maj:ts förslag godkännes — skulle komma att falla under lagens tillämpningsområde. Även om arbetarantalet per enhet senare minskats, kan man med ganska stor sannolikhet antaga att — enligt denna beräkning — över 20 000 företag skulle falla under den föreslagna lagen. Då för närvarande allenast 7 å 8 000 företag beröras av lagstiftningen, skulle från angiven utgångspunkt utvidgningen alltså komma att omfatta ytterligare 12 000 å 13 000 företag. Antalet ytterligare berörda

företag skulle alltså bli en och en halv till två gånger så stort som det förutvarande. I fråga om arbetarna skulle lagändringen emellertid ej medföra utsträckning av lagens tillämplighet i samma proportion. Den skulle ej komma att utsträckas till ens ytterligare hälften av det antal arbetare, som tidigare hört under lagen.

Redan lantarbetsutredningen har anfört, att det torde möta oöverbärliga svårigheter att anordna en verksam kontroll över lagstiftningens efterlevnad å de synnerligen talrika små jordbruken med spridd och avlägsen belägenhet och att de jordbruk, där arbetare och husbonde arbeta sida vid sida torde vara i stort behov av att mera självständigt ordna sina arbetstider för att kunna bemästra de svårigheter, som ogynnsam väderlek och små möjligheter till arbetsväxling medföra. Dessa synpunkter äga fortfarande giltighet. Den utvidgade kontroll, som den föreslagna lagändringen skulle innebära, måste bliva mycket omfattande och kostsam.

II. Arbetstiden för utarbetare.

I propositionen föreslås vidare att sommararbetstiden skall förkortas med 2 timmar per vecka mot det att vinterarbetstiden förlänges i motsvarande grad. Som skäl härför har anförts att sommararbetstiden måste anses vara alltför påfrestande för arbetarna i fysiskt avseende samt att en begränsning vore påkallad även av sociala skäl.

De på sakkunskap och erfarenhet grundade invändningar mot en förkortad sommararbetstid, som framförts från flertalet hörda myndigheter och organisationer, avfärdar föredraganden i statsrådet med det nakna påståendet att den föreslagna omfördelningen av årsarbetstiden icke synes behöva medföra några mera betydande olägenheter för jordbruksproduktionen eller prispolitiken beträffande jordbruksalster.

Vi vilja med bestämdhet bestrida att den föreslagna lagändringen ej skulle få konsekvenser för produktionen. Om påståendet skall ha någon logisk grund, måste denna vara antingen att hittillsvarande arbetstid ej kunnat till fullo utnyttjas för produktivt arbete, d. v. s. att jordbruket haft större tillgång på arbetskraft än som varit erforderligt, eller ock att driften i fortsättningen kan rationaliseras så att arbetsbehovet minskas i samma mån som antalet arbetstimmar minskas.

Erfarenheten från de gångna åren ger sannerligen ej stöd för meningen att jordbruket hittills haft överskott på arbetskraft under vegetationsperioden. Förhållandet har varit det motsatta. Man behöver blott erinra om den propaganda bland städernas befolkning för deltagande i skördearbete, som under de senaste åren måst tillgripas, samt om de åtgärder statsmakterna måst vidtaga för att skaffa jordbrukarna erforderlig arbetskraft till sommarhalvårets arbeten.

Finnes det då möjlighet att omedelbart genomföra sådan driftsrationalisering att produktionen, utan att minskas, kan klaras på ett mindre antal

arbetstimmar än som för närvarande åtgår? Detta torde i stort sett vara uteslutet. En minskning av arbetskraften kan för närvarande ej genomföras utan att få skadliga återverkningar på produktionen. En annan sak är att jordbruket småningom, när den pågående rationaliseringsprocessen fortskridit längre än vad den hittills gjort, kan tänkas utan våda för produktionen kunna klara sig med en kortare sommararbetstid, ehuru även i detta fall viss tveksamhet måste råda med hänsyn till de s. k. arbetstopparna.

Om man sålunda utgår från att produktionen kräver minst den sommararbetstid, som för närvarande är medgiven, uppkommer frågan om jordbrukarna vid en minskning av denna arbetstid skola kunna kompensera sig genom anställande av ytterligare arbetskraft. Ett större jordbruksföretag kan kanske göra så — i den mån extra arbetskraft står till buds, vilket emellertid sällan är fallet. Därtill kommer ofta svårighet att anordna bostad för ännu en arbetare. För medelstora och mindre jordbruk, som utgöra huvudparten, måste den möjligheten anses vara praktiskt taget utesluten. Ty det är uppenbart att man i regel ej har tillgång till arbetare, som äro villiga att taga deltidsanställning för 10—20 timmar per vecka.

Vi komma alltså fram till att föredragandens sangviniska påstående att arbetstidsminskningen kan genomföras utan några mera betydande olägenheter för jordbruksproduktionen saknar reellt underlag. Vad blir då följden, om arbetstiden minskas och jordbruksproduktionen likväl skall uppehållas? Jo, givetvis att övertid måste uttagas av de ordinarie arbetarna i ökad utsträckning. Dagsarbetstiden kommer i många fall att bli densamma som förut och därmed är ändringens syftemål förfelat. Följden blir en kostnadsökning genom övertidsbetalningen, vilket väl knappast kan vara ett allmänt önskemål.

Förkortningen av arbetstiden har vidare motiverats med att sommararbetstiden med hänsyn till de fysiska påfrestningarna på arbetarna skulle vara för lång. Det är visserligen tidvis tämligen energikrävande, dock enligt verkställda arbetsfysiologiska undersökningar ej i samma grad som vissa andra arbeten, exempelvis skogsarbete. Men för en arbetare med normal hälsa och kroppslig utrustning måste det tvärtom anses sunt och stärkande. Snarare är det så att lantarbetarna under hösten och vintern med dess regn och kyla utsättas för hälsorisker. I den mån sådana risker förefinnas, torde de öka genom den föreslagna förlängningen av arbetsdagen under sistnämnda del av året. Förslaget leder alltså även ur hälsosynpunkten till motsatsen mot vad man åsyftat.

Detsamma kan sägas om hänvisningen till sociala motiv för arbetstidsminskningen. Ur social synpunkt torde väl det starkaste motivet för en förkortad arbetsdag vara att arbetaren skall beredas ledighet för sällskaplig samvaro och studier. Den sällskapliga samvaron på landet torde under sommarhalvåret i regel ha förlagts och, även om förslaget om arbetstidsminskning genomföres, i fortsättningen komma att förläggas till lördags-

eftermiddagen och kvällen. Enligt kollektivavtalet ha lantarbetarna på lördagen blott $5\frac{1}{4}$ timmes arbete och ha alltså den dagen gott om tid för sina förströelser. Och vad studie- och bildningsarbetet beträffar torde det, oavsett om sommararbetstiden blir 54 eller 52 timmar i veckan, ej i någon större omfattning bedrivas under den ljusa årstiden. All erfarenhet pekar på att de mörka höst- och vinterkvällarna äro studiernas bästa tid. Hittills ha lantarbetarna i det hänseendet varit gynnade framför andra yrkesgrupper i det att deras arbetstid under denna tid av året varit kortare. Den sociala förmånen vill man nu med den föreslagna ändringen beröva dem.

Den föreslagna fördelningen av arbetstiden måste alltså enligt vår mening bli till skada för såväl jordbruket som arbetarna. Däremot tala många skäl för den lagändring, som lantbruksstyrelsen föreslagit, innebärande valfria alternativ för jordbrukarna att uttaga antingen 46 timmar i november och 41 timmar i februari eller också 41 timmar i november och 46 timmar i februari, allt per arbetsvecka. En lagändring i enlighet med detta förslag skulle undanröja flera av de olägenheter, som nu äro förbundna med lantarbetstidslagens tillämpning. Förslaget innebär att hänsyn tages till de skiftande förhållandena inom olika delar av landet i fråga om möjligheterna att utnyttja i lag medgiven högsta arbetstid. Det får icke vara så att en uppenbart olämplig eller stelbent lagbestämmelse behålles endast av den anledningen att dispensmöjligheterna finnas. Ett dylikt betraktelsesätt står i motsatsförhållande mot allt vad god lagstiftningsteknik påbjuder. Om man med ett så enkelt arrangemang, som det av lantbruksstyrelsen föreslagna, kan tillmötesgå ett allmänt krav från jordbrukarhåll, bör också detta göras.

III. Arbetare med blandat arbete.

Från bl. a. arbetsgivarhåll har föreslagits, att arbetstiden för arbetare med blandat arbete skulle beräknas per två arbetsveckor. Förslaget motiveras därmed, att dylika arbetare enligt kollektivavtalet åtnjuta fridagar, vilka förläggas med 1 per tvåveckorsperiod. Den arbetstid som frigöres därigenom att fridag förlägges till en vecka får utslås på veckans övriga dagar, varigenom dagsarbetstiden blir olika lång under olika veckor. Eller också nödgas arbetsgivarerna avstå från att uttaga den frigjorda arbetstiden för att undvika olägenheten. Såväl arbetsgivarerna som de timavlönade arbetarna försättas härigenom i en ogynnsam situation. Det måste vara principiellt riktigast att jämföra en arbetare med blandat arbete med en djurskötare, för vilken arbetstiden även enligt propositionen skall beräknas per tvåveckorsperiod.

Beträffande förslaget om minskning av arbetstiden för arbetare med blandat arbete från 47 timmar under januari, februari och december och 52 timmar under mars, oktober och november månader till resp. 45 och 50 timmar per arbetsvecka hänvisas till vad nedan säges om minskningen av djurskötarens arbetstid.

IV. Arbetstiden för djurskötare.

Vi vilja med tillfredsställelse konstatera att Kungl. Maj:t ej i sin proposition upptagit det från visst håll framförda önskemålet, nämligen i vad detta avsåg att djurskötares arbetstid skulle beräknas per vecka i stället för som hittills per tvåveckorsperiod. Syftet härmed var att framtinga ett ökat antal fridagar för djurskötarna. Såsom framhållits i vissa yttranden skulle en sådan ändring nämligen leda till det anmärkningsvärda resultatet att den som tagit tjänst som djurskötare i många fall skulle få minskat söndagsarbete medan den arbetare, som tagit tjänst för utearbete, i ökad omfattning skulle få övertaga det synnerligen lågt uppskattade värvet att sköta kreaturen på sina egna fridagar, d. v. s. söndagarna.

Däremot nödgas vi med beklagande konstatera att Kungl. Maj:t i sin proposition upptagit ett förslag om minskning av djurskötarnas arbetstid från hittillsvarande 108 till 100 timmar för tvåveckorsperiod. Det är vår uppfattning att denna arbetstidsminskning, om den genomföres, kommer att medföra avsevärda olägenheter för jordbruket. Vi tveka ej att beteckna förslaget i denna punkt som en av de mest betänkliga av de föreslagna ändringarna.

Föredraganden motiverar sitt förslag bl. a. med att de rådande arbetstidsförhållandena utgöra en av orsakerna till den brist på kreatursskötare, som hittills rått, samt med att en jämkning av arbetstiden kan förväntas befördra lösningen av förevarande arbetskraftsproblem. Vi måste förklara att vi ej kunna dela vare sig uppfattningen om orsaken till kreatursskötarbristen eller förtröstan på att arbetstidsminskningen skall verksamt bidra till lösningen av arbetskraftsproblemet. En minskning av arbetstiden kommer nämligen ej att i och för sig leda till att arbetet i djurstallarna börjar senare eller slutar tidigare på dagen utan blott till att rasterna mitt på dagen förlängas. Kreaturen fordra sin passning vid bestämda tider, utspridda över en större del av dygnet och det är därför omöjligt att undvika en splittrad arbetstid. Ej heller torde arbetarna finna den föreslagna ändringen särskilt åtråvärd. Eftersom djurskötarna fr. o. m. nästkommande höst i stor utsträckning komma att avlönas antingen med timlön eller med en efter timantalet beräknad månadslön, få de — i den mån en motsvarande löneförhöjning ej genomföres — betala sina ökade raster med inkomstminskning.

Än allvarligare är emellertid det förhållandet att en minskning av dagsarbetstiden i regel ej kan genomföras utan avbräck för produktionen. I ladugårdarna, där i regel blott en eller ett par arbetare äro anställda, gäller samma förhållande, som ovan angivits när fråga var om utearbetet, nämligen att arbetstidsminskningen ej kan kompenseras genom nyanställning, enär extra arbetskraft för blott några timmars arbete per vecka givetvis ej står till buds. Minskningen i arbetstid måste alltså — i den mån man ej kan få fram en ökad arbetsprestation — medföra eftersättande av en del arbeten. När det gäller så känsliga förhållanden som djurskötsel, kan det med fog befaras att resul-

tatet blir en minskad produktion och en försämrad ekonomi. Man har anledning befara att den ifrågasatta lagändringen kommer att leda till en minskning av kreaturstammen, som icke är önskvärd ur folkförsörjningssynpunkt.

I den mån förslaget syftar till ökat uttagande av övertid, gäller vad tidigare sagts, nämligen att ett sådant resultat skulle innebära en fördyring av produktionen utan att ge arbetarna den förkortning av arbetstiden, som med förslaget åsyftats.

Med stöd av det ovan anförda hemställes,

att riksdagen måtte

avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 196 i vad gäller ändring av §§ 1 och 4 samt

besluta dels att i § 4 1 mom. införes den alternativa arbetstid, som lantbruksstyrelsen föreslagit, dels att § 4 1 mom. a) erhåller sådan lydelse att arbetstiden för arbetare med blandat arbete beräknas per tvåveckorsperiod.

Stockholm den 5 april 1945.

Martin Skoglund.

Gösta Liedberg.

Albert Larsson.

Stig Janson
i Frändesta.

Andr. Andersson,
Gisselås.

Gust. Nilsson
i Göingegården.